

УДК 373.51

Наконечна Л. М., Лобода В. В.

ВПРОВАДЖЕННЯ КУРСУ "МЕДІАОСВІТА" У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Актуальність викладеного матеріалу обумовлена динамічними тенденціями впровадження медіаосвіти в світовий освітній процес. У статті розглядаються пріоритетні напрямки розвитку в Україні ефективної системи медіаосвіти: створення системи шкільної медіаосвіти, що передбачає розроблення психологічно та педагогічно обґрунтованої навчальної програми, сприяння поширенню практики інтеграції медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів. Автори обґрунтовують доцільність впровадження курсу "Медіаосвіта" в загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: *медіа, медіаосвіта, навчальна програма, курс "Медіаосвіта", медіапродукти, медійні засоби, медіатекст.*

Постановка проблеми. У сучасному світі майже не можливо створити інтегрований простір знань без залучення засобів масової інформації. Саме вони стають інструментом використання та виокремлення знань не тільки з освітнього середовища, а й зі світової інформаційної мережі. І не дивно, адже основний інформаційний потік відбувається саме завдяки медійним каналам, якими опосередковуються і підсилюються, іноді навіть блокуються, соціальні процеси (включно з процесом виробництва, трансляції та поширення знань).

Інформаційна революція та глобалізація зробили наше сприйняття світу в значній мірі залежним від того, як його подають медіа, тому в епоху становлення інформаційного суспільства в Україні за умов насиченої медіареальності актуальним для розвитку підростаючого покоління є набуття системи знань і практичних умінь для орієнтації в інформаційних потоках сьогодення: пошуку, засвоєння, застосування необхідної інформації, зокрема, медіаінформації; адекватного сприймання, критичного осмислення, звільнення від непотрібної інформації та творчого інтерпретування різноформатної медіапродукції. Таким чином, медіа (засоби масової комунікації) з кожним роком набувають все більшого значення у житті суспільства та освітньому процесі. Звідси зрозуміла важливість інтенсивного розвитку медіаосвіти, яка трактується як напрямок у педагогіці, що виступає за вивчення школярами та студентами закономірностей масової комунікації.

Високий рівень споживання мас-медіа та насиченість сучасного суспільства їх продуктами, ідеологічна важливість медіа та її вплив на свідомість аудиторії, зростання значущості візуальної комунікації та інформації в усіх галузях обумовлюють актуальність медіаосвіти у сучасному світі. Необхідність медіаосвіти для середніх та старших класів обумовлена психологічними особливостями учнів, адже у підлітковому віці розпочинається формування власної життєвої позиції та морально-етичних принципів. Підліток порівнює себе з оточуючими (однолітками, батьками, дорослими, кумирами) та починає сам створювати власну особистість, спонукати себе до розвитку згідно з певними зразками та конкретно значущими завданнями і намірами, які пов'язані з потребами сьогодення та майбутнього. Крім того, на уроках інформатики розпочинається робота з медіапродуктами (презентацією, відеороликами та медіатекстами), тому учні повинні розуміти їх вплив на психіку, вміти аналізувати конкретні медіатексти та актуальні проблеми функціонування засобів масової інформації в соціумі.

Мета статті – з'ясувати місце медіаосвіти в загальній освітній системі та розглянути її вплив на становлення особистості учня, проаналізувати соціокультурну та діяльнісну змістові лінії медіаосвіти.

Результати теоретичного дослідження. У педагогічній науці значна увага приділяється проблемі впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів. Методологічні засади курсу "Медіаосвіта" розглядаються у філософській концепції М. Маклюєна та в працях авторів у галузі кіномистецтва (Ю. М. Усов, О. В. Федоров, О. В. Шариков), медіакультури (О. Волошенюк, В. Іванов, Л. Кульчинська) [4; 5].

Аналіз та узагальнення медіаосвітньої концепції критичного мислення щодо засобів масової комунікації, розробленої Л. Мастерманом, а також медіаосвітніх моделей К. Безелгет, Дж. Баукера, Д. Харта, дають підставу інтегрувати їх найкорисніші фрагменти у вітчизняну концепцію шкільної медіаосвіти [1; 3]. Аналіз зарубіжних досліджень доводить, що впровадження курсу "Медіаосвіта" у початковий процес ЗНЗ сприяє розвитку медіакультури та медіаграмотності учнів та формуванню у них критичного мислення [2; 5].

На даному етапі розвитку суспільства найбільш значні зміни відбуваються в інформаційній сфері. Практично всі учні мають доступ до телебачення та комп'ютера, більшість часу проводять переглядаючи

розважальні телепередачі, граючись у відеоігри, спілкуючись з однолітками в соціальних мережах. Завдяки інтенсивному розповсюдженню засобів масової інформації (ЗМІ), до яких належать газети, журнали, книги, телепередачі, відео- та аудіозаписи, діти перебувають під впливом інформаційних потоків. Вплив цих потоків на світосприйняття молоді, як правило, не контролюється ні батьками, ні вчителями, а навчальна інформація, яка передається дитині в школі, посідає в загальному інформаційному потоці все менш значуще місце.

Медіаосвіта проголошена ЮНЕСКО одним із пріоритетних напрямів у педагогіці XXI століття. Масова шкільна медіаосвіта – це важливий чинник розвитку суспільства, наявність якого підвищує рівень медіаграмотності спільноти, у якій відбуватиметься соціалізація кожної конкретної дитини. Фоновий, нормативний рівень медіаграмотності дорослих – прояв суспільної культури, що засвоюватиме дитина у процесі своєї соціалізації [4].

Медіаосвіта має стати профілактикою ймовірних негативних медійних впливів на молодь, таких як: викривлення уявлень про світ, людські стосунки, формування агресії та інших небажаних форм поведінки.

Медіаосвіта, інтегрована в гуманітарні та природничі шкільні дисципліни, покликана виконувати унікальну функцію підготовки дітей до життя в інформаційному просторі, шляхом посилення медіаосвітніх аспектів при вивченні різних навчальних дисциплін. Особисті інтереси учнів у цій освітній галузі повинні націлюватись або співпадати з потребами демократичного суспільства.

Методика та процедура дослідження. При вивченні базових навчальних дисциплін доцільно, поряд з досягненням освітніх цілей кожної окремої дисципліни, забезпечувати досягнення медіаосвітніх цілей [5]:

- навчання сприйманню та обробці інформації, що передається по каналах ЗМІ;
- розвиток критичного мислення, вміння розуміти прихований зміст повідомлень, протистояти маніпулюванню свідомістю індивіда з боку ЗМІ;
- пошук педагогічних прийомів подолання комунікативних бар'єрів у навчальному процесі;
- включення інформації, отриманої учнями в процесі самоосвіти, в контекст загальної базової освіти, у систему предметних галузей знань і умінь, які необхідно сформувати;
- формування вмінь знаходити, готувати, передавати і отримувати необхідну інформацію, в тому числі з використанням різних програмних та апаратних засобів навчання.

Виділення освітньої галузі медіаосвіти як елемента структури змісту загальної середньої освіти пов'язане зі зростаючою роллю інформаційних взаємодій у сучасному суспільстві. Особливістю змісту медіаосвіти, інтегрованої в різні шкільні дисципліни, є тотожність фактологічної основи того чи іншого навчального предмету з фактологічною основою медіаосвіти.

При інтеграції медіаосвіти в шкільні навчальні дисципліни, цілі медіаосвіти слід конкретизувати до рівня навчальних завдань курсу [2]:

- допомогти дитині опанувати інформаційний простір як особливу частину культурного досвіду людства;
- підготувати дитину до ефективної взаємодії з медіа, завдяки якій зменшуються ризики негативного медійного впливу на процес соціалізації і збільшуються ресурсні можливості позитивного розвивального впливу;
- навчити учнів аналізувати, критично осмислювати, інтерпретувати медіатексти, добирати відповідні медіаресурси для створення та розповсюдження власних медіатекстів;
- навчити учнів не лише адекватно користуватися різноманітними медійними засобами, а й розумітися на закономірностях їх функціонування, особливостях технологій впливу засобів масової комунікації.

Шкільна медіаосвіта спрямована на виховання свідомого, компетентного споживача медіа та має стимулювати розвиток спеціальних знань, умінь, навичок у даній сфері, і може охоплювати, як інтегровану медіаосвіту, так і спеціальні навчальні курси.

На нашу думку, у навчальній програмі "Медіаосвіта" повинні бути враховані програми інших навчальних дисциплін, оскільки курс щільно пов'язаний з такими навчальними предметами: інформатика, основи здоров'я, мистецтвознавство (включаючи кінознавство, літературознавство, театрознавство), українська мова, історія, психологія. У відповідь на запити сучасної педагогіки розвитку особистості, медіаосвіта розширює спектр методів і форм проведення занять з учнями. Комплексне вивчення преси, кінематографа, телебачення, відео, реклами, Інтернету, віртуального комп'ютерного світу допомагає сформувати всебічно розвинену особистість та осучаснити прийоми і засоби навчання.

Метою навчального курсу є набуття знань у галузі медіаосвіти і навичок використання медіаосвітніх технологій для залучення до ЗМІ споживача медіапродукту – читача, глядача, слухача; історико-культурологічний аналіз розвитку теорій та технологій медіа й медіаосвіти з огляду на потребу їх опанування у навчальному процесі загальноосвітньої школи, для подальшого використання актуального медіапродукту у життєдіяльності учня як засобу самоосвіти та саморозвитку; розвиток в

учнів спеціальних комунікативних навичок для реалізації шкільних медіапроектів і створення інтерактивної освітньої медіашколи.

У ході курсу передбачається вивчення понятійного апарату медіаосвіти, аналіз основних термінів медіа та медіаосвіти, характеристика основних етапів історичного розвитку теорій і технологій медіа та медіаосвіти за кордоном і в Україні, аналіз сучасної соціокультурної ситуації, підготовка медіапроектів за проблематикою курсу.

Застосування міжпредметних зв'язків є важливим у навчанні медіаосвіти. Вони забезпечують інтеграцію курсу з іншими предметами, активно впливають на розвиток інтелектуальних і моральних якостей особистості, її свідомості й мислення, комунікативних умінь і навичок.

Авторами статті був розроблений проект програми курсу "Медіаосвіта" (для учнів 8-го класу) з метою участі в конкурсі, оголошеному Міжнародним благодійним фондом "Академія Української преси". Курс розрахований на 35 навчальних години: теоретична частина – 25 годин, практична частина – 10 годин. Перелік тем та приблизний розподіл годин наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Структура курсу "Медіаосвіта"

№ з/п	Тема	Кількість годин (35 годин)
Тема 1	Історія медіаосвіти Поняття медіаосвіти. Предмет, мета та завдання медіаосвіти. Основні принципи і форми медіаосвіти. Основні етапи розвитку медіаосвіти. Історія становлення медіа освіти в зарубіжних країнах. Сучасний стан медіаосвіти за кордоном. Медіаосвіта в Україні. Пріоритети розвитку медіаосвіти в Україні.	4 години
Тема 2	Медіакультура Поняття медіакультури. Попередники народження друкованих медіа. Винахід і розвиток друкарства. Народження преси. Друковані медіа в ХХ-ХХІ століттях. Народження і розвиток фотографії. Від телеграфу і телефону – до звукозапису і радіо. Народження кінематографа і епоха "Великого Німого" (1895-1926). Світовий кінематограф. Народження і розвиток телебачення і відеозапису. Еволюція вітчизняного та зарубіжного радіо. Специфіка аудіовізуальної медіакультури та її роль в сучасній соціокультурній ситуації. Комп'ютерні системи та Інтернет.	6 годин
Тема 3	Соціологічні (соціальні) аспекти медіа культури Цілі і завдання соціології медіакультури та медіаосвіти. Процес медіасприйняття, поняття про психологію медіасприйняття. Типологія рівнів медіасприйняття. Типологія рівнів оцінки (аналізу) медіатекстів. Класифікація показників розвитку аудиторії в галузі медіакультури. <i>Практична робота 1.</i> Створення відеоролику соціальної реклами.	6 годин
Тема 4	<i>Негативні соціальні тенденції, що створюють засоби масової інформації</i> Дезорієнтація особистості як підгрунтя формування фобій. Патологічна залежність від медіажанрів. Рекламні та PR-акції в засобах масової інформації. Гіперболізовані ознаки медіаповідомлень. Створення кумирів, негативних ідеалів. <i>Практичне завдання 2.</i> Створення презентації на тему "Вплив ЗМІ на формування особистості".	5 годин
Тема 5	Медіатексти Медіатексти як медіапродукція. Дописи. Рекламне оголошення/салоган. Колажі, аплікації, малювання, фотомонтаж. Виразна візуальна самопрезентація. Віртуальний фотоальбом. Газета, радіо-газета, її електронна версія. <i>Практичне завдання 3.</i> Створення власного медіатексту на тему "Що робить людину великою?". <i>Практичне завдання 4.</i> Створення віртуального фотоальбому "Інформаційна безпека".	6 годин
Тема 6	Виконання індивідуальних і групових навчальних проектів із дослідження предметної галузі навчального курсу "Медіаосвіта"	5 годин
	Резерв	3 години

Аналіз результатів дослідження. Вивчення медіаосвіти на перших заняттях з посиланням на історичні обставини покращує сприймання навчального матеріалу. Передбачається, що опрацювання змісту цієї частини курсу підготує учнів до сприйняття різних поглядів на історичні факти, що дадуть розуміння різниці між фактом та його тлумаченням, сформує навички аналізу різноманітних історичних джерел.

При викладанні курсу "Медіаосвіта" необхідно пам'ятати, що учні на уроках інформатики (за новою програмою) вже ознайомились з програмним забезпеченням для створення та редагування графічних об'єктів, електронних презентацій, вміють працювати в мережі та публікувати відеофайли в Інтернеті. Саме ці знання, вміння та навички допоможуть учням при виконанні практичних робіт: "Створення відеоролику соціальної реклами", "Створення презентації на тему "Вплив ЗМІ на формування особистості", "Створення власного медіатексту на тему "Що робить людину великою?", "Створення віртуального фотоальбому "Інформаційна безпека".

Виконання практичних робіт дає можливість учням приєднатись до створення медіакультурних творів, тобто занурює до внутрішнього світу основних медіапрофесій. Для набуття медіаграмотності, потрібно не лише знати основи інформатики та вивчати як сконструювати той чи інший медіапродукт, але й те, як конкретний текст виражає різні ідеологічні, економічні, політичні, соціокультурні, етичні та естетичні інтереси.

Під час роботи з медіапродуктами доцільно акцентувати увагу на знаннях та навичках учнів, що були отримані на уроках української мови, по використанню виражальних засобів фразеології та відокремлених членів речення у мовленні, морфологічних і синтаксичних засобів привернення уваги слухачів і вираження особистого ставлення до висловленого.

На уроках медіаосвіти реалізується соціокультурна та діяльнісна змістові лінії, які застосовуються під час вивчення української мови в основній школі. Соціокультурна змістова лінія є засобом опанування національних, загальнолюдських, культурних і духовних цінностей, естетичного і морально-етичного розвитку особистості, органічному входженню її в соціум. Роль діяльнісної змістової лінії виявляється у формуванні мотивації навчання, удосконаленні загальнонавчальних умінь, оволодінні творчими, естетико-етичними вміннями, які визначають успішність мовленнєвої діяльності. Діяльнісна змістова лінія передбачає добір, опрацювання та конструювання тематично і стилістично орієнтованих текстів, що забезпечать розвиток комунікативних умінь і навичок (соціокультурна компетентність).

За допомогою практичної роботи "Створення власного медіатексту на тему "Що робить людину великою?" здійснюється міжпредметний зв'язок медіаосвіти і української мови, який обумовлює систематичне й різнобічне збагачення словникового запасу й граматичної будови мовлення учнів лексико-фразеологічними, граматичними, стилістичними засобами, удосконалення мовних і мовленнєвих умінь і навичок, умінь користуватися різними лінгвістичними словниками.

Практична робота "Створення віртуального фотоальбому "Інформаційна безпека" присвячена вивченню чинників, що впливають на благополуччя людини, та правил безпечної поведінки в інформаційному середовищі. Робота учнів з фотоальбомом на тему "Інформаційна безпека" інтегрована з предметом "Основи здоров'я", що передбачає розвиток здоров'язбережувальної компетентності шляхом набуття учнями навичок збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього.

У процесі шкільної медіаосвіти необхідно показати учню, як за допомогою різних інструментальних засобів створити фрагмент картини світу, що передається по комунікативним каналам. Учень повинен усвідомити, з одного боку, обмеженість пізнання, обумовлену інструментарієм, з іншого, зрозуміти, з якою метою йому пропонують ту чи іншу інформацію, щоб адекватно її проінтерпретувати.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Шкільна медіаосвіта може охоплювати, як інтегровану медіаосвіту (використання медіадидактики в межах існуючих предметів), так і спеціальні навчальні курси, факультативи, гурткову, студійну та інші форми позакласної роботи. Розроблена програма спрямована переважно на формування критичного мислення, комунікаційної медіакомпетентності.

По завершенню запропонованого курсу, учні зможуть зрозуміти значення медіаосвіти в сучасному світі та її вплив на розвиток особистості; навчатись класифікувати види ЗМІ та визначати форми і методи їх медіаосвітньої діяльності, розробляти сценарій медіапродуктів, використовувати програмне та апаратне забезпечення для роботи з медіатекстами, встановлювати зв'язки медіаосвіти з іншими навчальними дисциплінами.

Для ефективного впровадження курсу "Медіаосвіти" у навчальних закладах необхідно організувати підготовку медіапедагогів і медіапсихологів на базі вищих навчальних закладів та закладів системи післядипломної педагогічної освіти з метою впровадження медіаосвіти в шкільну практику, організувати систематичне підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з питань викладання курсів медіакультури.

Використані джерела

1. Возчиков В. А. Введение в медиаобразование. Учебное пособие / В. А. Возчиков. – Бийск : НИЦ БиГПИ, 1999. – 64 с.
2. Леготина Н. А. Медиаобразование школьников: Методические рекомендации к изучению спецкурса / Н. А. Леготина. – Курган: Изд-во Курганского гос. ун-та, 2003. – 18 с.
3. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: Навчальний посібник / О. Т. Баришпольця, Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко та ін., за ред. Л. А. Найдьонової, О.Т. Баришпольця. – К. : Міленіум, 2009. – 440 с.
4. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В. Ф. Иванов, О. В. Волошенко; за науковою редакцією В. В. Різуна. – Київ : Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
5. Федоров А.В. Медиаобразование будущих педагогов / А. В. Федоров. – Таганрог : Изд-во Кучма, 2005. – 314 с.

Nakonechnaya L., Loboda V.

**IMPLEMENTATION
OF THE "MEDIAEDUCATION" COURSE
IN SECONDARY SCHOOLS**

Actuality of the presented material is governed by dynamical tendencies of incorporation of mediaeducation into educational process. In conditions of saturated media literacy, acquiring the corresponding knowledge and skills becomes necessary for the development of the younger generation. The obtained material is needed for orientation in informational flows: for searching, gaining, and applying media information, for adequate perception, critical thinking, dispense of unnecessary information, and creative interpretation of media products in various formats. When educating children, huge attention should be paid to formation of media literacy – competence in the area of perception, understanding, and interpretation of texts of mass media.

The paper considers priority directions of development of efficient system of mediaeducation in Ukraine: creation of mediaeducation system in schools, which assumes development of psychologically justified educational system for secondary schools, and assistance in distribution of the practice of integration of media-educational elements into educational programs of different courses. Authors justify advisability of implementation of the course "Mediaeducation" in secondary schools, because the increase of informational media flow every year more and more influences educational process and life of society in general. The latter explains the importance of intensive development of media education, which will allow one to teach the laws of mass information to the rising generation.

Key words: *media, media education, educational program, course "Media Education", media products, media tools, media text.*

Стаття надійшла до редакції 17.10.2014